

ФІЛАТОВ В. А.,

аспірант

(Державна установа «Інститут
економіко-правових досліджень
імені В. К. Макутова Національної
академії наук України»)

УДК 346.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.22>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО БОРЖНИКІВ З ВІДСУТНІМИ АКТИВАМИ

Статтю присвячено дослідженню забезпечення ефективного застосування процедур, передбачених Кодексом України з процедур банкрутства, до підприємств – боржників у яких відсутні активи або вартості майна недостатньо для здійснення цих процедур. Встановлено, що на тепер в законодавстві, яке регулює правовідносини у сфері неплатоспроможності і банкрутства немає норм права, які б регулювали і враховували особливості застосування процедур банкрутства до боржників з відсутніми активами і врегулювання питань, пов'язаних із неплатоспроможністю таких боржників та їх кредиторів залишається без вирішення. Підтверджена необхідність впровадження правових механізмів, які б збалансовано враховували і забезпечували захист прав та інтересів учасників цих правовідносин. Обґрунтовується з метою комплексного регулювання суспільних відносин у сфері запобігання неплатоспроможності і банкрутства необхідність внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та встановлення особливостей застосування процедур банкрутства до боржників з відсутніми активами, зокрема впровадження спрощеної процедури ліквідації щодо таких боржників. Наголошується, що без ухвалення відповідного законодавчого акта ефективне регулювання суспільних відносин у сфері банкрутства є неможливим. Особливу увагу в статті приділено методології і практичним рекомендаціям щодо способів вирішення встановленої проблеми.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових та спеціально-юридичних методів, що застосовуються для комплексного аналізу проблем правового регулювання банкрутства боржників з відсутніми активами та розроблення пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства України. У роботі використано діалектичний метод для всебічного аналізу явищ та процесів у сфері неплатоспроможності, виявлення взаємозв'язку між інститутом банкрутства та ефективністю господарських відносин. Формально-логічний метод застосовано для розкриття змісту правових норм Кодексу України з процедур банкрутства, встановлення логічних і структурних зв'язків між різними правовими інститутами в межах процедури ліквідації. Системно-структурний метод дозволив дослідити місце та роль спрощених процедур банкрутства в загальній системі правового регулювання неплатоспроможності, визначити їх особливості та функціональне призначення. За допомогою порівняльно-правового методу проаналізовано положення законодавства країн ЄС і США щодо застосування спрощених процедур ліквідації боржників з відсутніми активами. Метод аналізу та синтезу застосовувався для узагальнення наукових підходів та практики арбітражного керування і судової практики, формулювання пропозицій щодо удосконалення Кодексу України з процедур банкрутства. Юридико-догматичний метод сприяв тлумаченню чинних норм

права, визначенню їх змісту та меж застосування в умовах прогалин правового регулювання.

Комплексне поєднання зазначених методів забезпечило ґрунтовне опрацювання теми, підготовку обґрунтованих висновків і розробку практичних рекомендацій щодо запровадження спрощеної процедури ліквідації боржників з відсутніми активами в Україні.

Ключові слова: *неплатоспроможність, процедури банкрутства, боржники з відсутніми активами, спрощений порядок ліквідації.*

Filatov V. A. Peculiarities of proceedings in bankruptcy cases of debtors with missing assets

The article is devoted to the study of ensuring the effective application of procedures provided by the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures to debtor enterprises that either no assets or whose assets are insufficient to carry out these procedures. It has been established that, to date, the legislation regulating legal relations in the field of insolvency and bankruptcy does not contain legal norms that would govern or take into account the specifics of applying bankruptcy procedures to debtors with no assets, leaving issues related to the insolvency of such debtors and their creditors unresolved. The necessity of introducing legal mechanisms that would balance and ensure the protection of the rights and interests of the participants in these legal relations is confirmed. The article substantiates the need to amend the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures and to establish specific provisions for the application of bankruptcy procedures to debtors with no assets, in particular by introducing a simplified liquidation procedure for such debtors. It is emphasized that without the adoption of the relevant legislative act, effective regulation of social relations in the field of bankruptcy is impossible. Special attention in the article is paid to the methodology and practical recommendations for solving the identified problem.

The methodological basis of the study is a combination of general scientific and special legal methods used for a comprehensive analysis of the problems of legal regulation of bankruptcy of debtors with no assets and development of proposals for improvement of the current legislation of Ukraine.

The article uses the dialectical method for a comprehensive analysis of phenomena and processes in the field of insolvency, and identifies the relationship between the bankruptcy institution and the efficiency of economic relations. The formal logical method was used to reveal the content of the legal provisions of the Bankruptcy Code of Ukraine, to establish logical and structural links between various legal institutions within the liquidation procedure. The systemic-structural method allowed the author to study the place and role of simplified bankruptcy procedures in the overall system of legal regulation of insolvency, and to determine their features and functional purpose. The comparative legal method was used to analyse the provisions of EU and US legislation on the application of simplified liquidation procedures for debtors with no assets. The method of analysis and synthesis was used to summarise the scientific approaches and practice of insolvency administration and court practice, and to formulate proposals for improving the Bankruptcy Code of Ukraine. The legal and dogmatic method was used to interpret the existing legal provisions, determine their content and limits of application in the context of gaps in legal regulation.

The comprehensive combination of these methods ensured a thorough study of the topic, preparation of well-founded conclusions and development of practical recommendations for the introduction of a simplified liquidation procedure for debtors with no assets in Ukraine.

Key words: *insolvency, bankruptcy procedures, no asset, debtor, simplified procedure liquidation.*

Вступ. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю удосконалення законодавчих підходів до врегулювання відносин неплатоспроможності боржників без активів у контексті банкрутства. В умовах зростання кількості випадків неплатоспроможності, викликаних як глобальними економічними коливаннями, так і локальними кризами, особливо загострюється проблема відсутності спеціальних механізмів щодо провадження у справах про банкрутство юридичних осіб, що не мають достатнього майна для покриття витрат, пов'язаних із здійсненням процедури банкрутства.

Чинне законодавство України, а саме Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII (КУзПБ), запроваджує єдиний підхід до провадження у справах про банкрутство, незалежно від фінансового стану боржника та наявності у нього активів. Відсутність спрощених процедур для окремих категорій боржників призводить до значного збільшення витрат на адміністрування таких процедур та створює додаткове навантаження на систему господарського правосуддя.

Наразі спостерігається правова невизначеність щодо способів ефективного врегулювання банкрутства боржників з відсутніми активами (БВА), що негативно впливає на стабільність господарського обороту, створює дисбаланс у правовідносинах між боржниками, кредиторами та державою, а також породжує значні соціально-економічні ризики для підприємницького середовища. Все це зумовлює необхідність перегляду існуючої концепції банкрутства та розроблення спрощених процедур для таких категорій боржників, що дозволить забезпечити більшу гнучкість, пропорційність та ефективність господарсько-правових механізмів врегулювання неплатоспроможності.

Окрім внутрішніх проблем, ця проблема набуває додаткової актуальності у світлі зобов'язань України щодо адаптації національного законодавства до *acquis communautaire* та стандартів Європейського Союзу у сфері корпоративного права й процедур неплатоспроможності. Зокрема, впровадження спрощених та ефективних процедур банкрутства для БВА відповідає положенням Директиви (ЄС) 2019/1023 про реструктуризацію та неплатоспроможність, яка передбачає необхідність запровадження механізмів швидкої та результативної ліквідації неплатоспроможних юридичних осіб задля мінімізації негативного впливу на економічний обіг та правову визначеність учасників ринку.

Питання правового регулювання неплатоспроможності, зокрема особливостей провадження у справах про банкрутство БВА, знайшли відображення у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Так, у вітчизняній науці господарського права значний внесок у вивчення проблематики банкрутства зроблено у працях С. Донкова [1], В. Дутки [2], О. Бірюкова [3], Д. Задихайла [4], Ю. Остапенко [5], О. Подцерковного [6], Б. Полякова [7], В. Резнікової [8], О. Пунди [9], Т. Швидкої [5] та інших авторів. Ці дослідження присвячені загальним аспектам інституту банкрутства, аналізу його процедур, питанням захисту прав кредиторів та боржників, а також ефективності конкурсного процесу.

При цьому варто зазначити, що окремі аспекти відповідної тематики, зокрема правові особливості розгляду справ про банкрутство за відсутності у боржника майна, залишаються поза належною увагою вчених. Фрагментарні спроби розгляду цієї проблематики присутні у наукових розвідках щодо спрощених процедур банкрутства та оптимізації конкурсного процесу. Втім результати вчених є недостатніми для формування цілісного механізму врегулювання цієї категорії справ.

Значний інтерес також становлять зарубіжні дослідження з питань неплатоспроможності та банкрутства, зокрема праці P. Wood («Principles of International Insolvency») [10], L. Westbrook («The Globalization of Insolvency Proceedings for a Global Market: The Universalist System and the Choice of a Central Court») [11], а також рекомендації UNCITRAL, зокрема «UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law» [12] та «UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law. Part five: Insolvency law for micro- and small enterprises» [13]. Крім того, актуальними є положення Директиви (ЄС) 2019/1023 про реструктуризацію та неплатоспроможність [14], яка передбачає впровадження більш гнучких та прискорених процедур для ефективного відновлення платоспроможності або ліквідації підприємств, що не мають

достатніх активів для покриття витрат конкурсного процесу. У правових системах США (U.S. Bankruptcy Code, Chapter 7 [15] – та Великобританії (Insolvency Act 1986) [16] також передбачено окремі механізми для спрощеного розгляду справ боржників із недостатнім рівнем активів, де акцент зроблено на мінімізації витрат на адміністрування процедур та захист інтересів кредиторів.

Таким чином, наявна наукова література свідчить про актуальність та недостатню розробленість проблематики щодо розроблення окремих процедур банкрутства БВА, що зумовлює потребу у подальшому комплексному дослідженні цієї сфери з урахуванням кращих міжнародних практик.

Постановка завдання. Мета статті полягає в аналізі положень чинного законодавства щодо регулювання процедур банкрутства боржників, які не мають активів або мають активи, вартості яких недостатньо для покриття витрат на здійснення процедур банкрутства, а також у розробленні пропозицій щодо вдосконалення законодавчого регулювання у цій сфері.

Результати дослідження. Правова певність господарських відносин, сталість економіки та інвестиційна привабливість країни забезпечується серед іншого й універсальністю нормативної та належно розвиненої інституційної бази у сфері неплатоспроможності. Натомість відсутність спроможності існуючих інституцій адмініструвати провадження у справах про неплатоспроможність, недоступність процедур банкрутства для деяких категорій боржників через їх високу вартість, складність, тривалість, негнучкість тощо або відсутність спеціальних процедур, які б враховували особливості боржника, негативно впливають на економічні відносини в країні, посилюють проблематику нерозв'язання фінансових зобов'язань, створюють додаткові труднощі вже для кредиторів боржників, які за принципом «доміно», самі стають боржниками в ланцюжку постачання та споживання робіт та послуг.

У разі настання неплатоспроможності суб'єкта господарювання в законодавстві мають бути передбачені правові інструменти, здатні забезпечити можливість врегульовувати відносини між боржником і його кредиторами і такі інструменти мають бути ефективними і результативними. Умови та порядок відновлення платоспроможності боржника – юридичної особи або визнання його банкрутом, застосування ліквідаційної процедури з метою задоволення вимог кредиторів і виведення неспроможного суб'єкта з ринку встановлені КУзПБ. Згідно із частиною першої статті 6 КУзПБ щодо боржника – юридичної особи застосовуються такі судові процедури: розпорядження майном боржника, санація боржника, ліквідація банкрута.

Процедура розпорядження майном боржника вводиться господарським судом одночасно із відкриттям провадження у справі про банкрутство. Для здійснення цієї процедури обов'язково призначається арбітражний керуючий – розпорядник майна. Метою введення процедури розпорядження майном боржника є забезпечення збереження, ефективного використання майнових активів боржника, здійснення аналізу його фінансового стану, а також визначення наступної процедури (санації чи ліквідації) (частина перша статті 44 КУзПБ). Під час проведення аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможного боржника оцінюється його інвестиційна привабливість і спроможність здійснювати господарську діяльність. За можливості, доцільності та обґрунтованості платоспроможність боржника відновлюється шляхом застосування заходів, передбачених планом санації. Якщо ж боржник не спроможний відновити свою діяльність, такий боржник виводиться з ринку шляхом визнання його банкрутом, продажу всіх його активів з метою задоволення вимог кредиторів і припинення боржника у зв'язку із банкрутством.

Варто відзначити, що чинні положення КУзПБ не мають альтернативи щодо обов'язкового застосування до кожного боржника, незалежно від його категорії, розміру, наявності активів тощо, всіх процедур банкрутства із додержанням послідовності їх застосування, призначенням арбітражного керуючого (розпорядника майна боржника, керуючого санацією, ліквідатора) для здійснення процедур і виконання арбітражним керуючим усіх своїх повноважень в кожній процедурі згідно із принципом безсумнівної повноти дій арбітражного керуючого. Обов'язок застосування в провадженні у справі про банкрутство

усіх встановлених КУзПБ заходів і вчинення арбітражним керуючим всієї повноти дій під час виконання своїх повноважень невід'ємно пов'язано і потребує витрат, як часових, так і фінансових.

За відсутності у боржника активів для покриття витрат, пов'язаних з провадженням у справі про банкрутство, в тому числі для виплати винагороди арбітражному керуючому, отримати згоду від арбітражного керуючого на здійснення ним процедур в такій справі практично неможливо. Кредитори також, не ініціюють відносно боржників з відсутніми активами (БВА) відкриття провадження у справі, а у вже відкритих справах, не приймають участі в створенні фонду для виплати грошової винагороди та відшкодування витрат арбітражного керуючого, тому що впевнені, що не отримують жодного задоволення своїх вимог у справі, навпаки їх участь у справі призведе лише до додаткових витрат.

Відтак, боржники без достатніх коштів для покриття витрат, пов'язаних з провадженням у справі, які, як правило, належать до суб'єктів мікро- та малого підприємництва (ММП), а також їх кредитори, знаходяться поза межами правового поля в питаннях врегулювання виконання зобов'язань, зокрема, за допомогою судових процедур банкрутства.

Не вирішується питання врегулювання виконання зобов'язань БВА також і за допомогою інституту примусового виконання судових і інших рішень, адже активи, на які може бути звернено стягнення в межах відкритого виконавчого провадження у боржників відсутні.

Через відсутність правових інструментів врегулювання БВА наявної заборгованості такі суб'єкти господарювання позбавляються можливості та відмовляються в подальшому займатися підприємницькою діяльністю, створювати додаткові робочі місця та додаткову вартість.

Поряд з цим, покинуті власниками суб'єкти господарювання з невеликими боргами і відсутніми активами залишаються і перебувають роками на обліку в усіх державних реєстрах без необхідності і доцільності здійснення їх обліку і адміністрування, чим фактично лише обтяжують ці реєстри, без будь якої цілі відволікають адміністративні, трудові та фінансові ресурси і викривляють статистичні дані щодо кількісних та якісних показників підприємництва в країні.

Так, наприклад, за даними Державної податкової служби України станом на 01.07.2020 сума податкового боргу суб'єктів господарювання, які протягом трьох років (1095 днів) та більше не здійснюють діяльність та не подають звітність, складає стосовно юридичних осіб 11 384 419,3 тис. грн., стосовно фізичних осіб- підприємців – 693 980,1 тис. грн.

З метою вирішення визначеної проблематики пропонується доповнити КУзПБ нормами, які б спрощували для боржників, в яких відсутні активи або активів недостатньо для покриття витрат, пов'язаних із провадженням у справі, умови для відкриття провадження у справі про банкрутство та запроваджували спрощений порядок провадження у справах про банкрутство, зокрема спрощену ліквідацію для БВА.

Варто зазначити, що до прийняття і введення 19.10.2019 в дію КУзПБ, спрощені процедури для певних категорій боржників регламентувалися статтями 51 «Особливості застосування процедур банкрутство до боржника, що ліквідується власником» та 52 «Особливості банкрутства відсутнього боржника» Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» № 2343-ХІІ від 14.05.1992 (в редакції до 19.01.2013) і в КУзПБ дані положення включені не були.

Досліджуючи положення КУзПБ, який регулює відносини, що виникають у сфері неплатоспроможності і банкрутства, також встановлено суттєві прогалини щодо викладення чинних і відсутності інших норм права, які є важливими для розуміння змісту всього КУзПБ, зокрема щодо визначення термінів, предмет регулювання, сфери дії.

Тому, чинні значення термінів в КУзПБ слід переглянути і уточнити, а у зв'язку із впровадженням спрощеного порядку провадження у справах про банкрутство БВА вважаємо за необхідне доповнити КУзПБ спеціальними термінами.

Так, в КУзПБ має бути зазначено вид спрощеного провадження для БВА, а саме спрощена процедура ліквідації, унормування якої слід викласти в окремому розділі книги четвертої КУзПБ.

Також, має бути визначено цілі спрощеної процедури ліквідації для БВА, а саме швидке виведення неспроможного суб'єкта господарювання з ринку та полегшення списання боргів з припиненням дії будь-яких обмежень та заборон щодо здійснення діяльності, займатися ремеслом чи професією з метою забезпечення відновлення підприємницької діяльності.

За результатами застосування спрощеної процедури ліквідації до БВА рекомендуємо звільняти боржника від зобов'язань лише після закінчення строку подання апеляційної скарги на ухвалу про закриття провадження у справі, якщо апеляційну скаргу не було подано, а у разі подання апеляційної скарги ухвала, якщо її не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закриття апеляційного провадження або прийняття постанови суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду та, за умови, що боржник не був викритий у шахрайських діях і співпрацював з судом, арбітражним керуючим, у разі його призначення, та кредиторами.

Також, має бути встановлено, що спрощена процедура ліквідації БВА відкривається за ініціативою кредитора лише в разі невиконання боржником зобов'язань, які підтверджені постановою про повернення виконавчого провадження та актом про відсутність у боржника майна, на яке може бути звернено стягнення, а здійснені виконавцем заходи щодо розшуку такого майна виявилися безрезультатними або актом про те, що у результаті вжитих виконавцем заходів неможливо встановити особу боржника, з'ясувати місцезнаходження боржника – юридичної особи, місце проживання, перебування боржника – фізичної особи-підприємця (крім випадків, коли виконанню підлягають виконавчі документи про стягнення аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, у зв'язку з втратою годувальника, про відібрання дитини, а також виконавчі документи, за якими мають бути стягнуті кошти чи інше майно, та інші виконавчі документи, що можуть бути виконані без участі боржника).

Спрощена процедура ліквідації БВА має застосовуватися лише до ММП, в тому числі фізичних осіб-підприємців, в разі невиконання зобов'язань на суму не більшу ніж 200 тисяч євро включно. Обмеження в 200 тисяч євро щодо застосування спрощеної ліквідаційної процедури для БВА пропонується встановити на рівні 10% від суми ліміту боргу для застосування спрощених процедур реорганізації в розмірі 2,7 млн. доларів США, які в червні 2024 року були встановлені у главі 5 Кодексу про банкрутство США [15].

Зазначені та, за наявності, інші умови для доступу до такої процедури з метою уникнення зловживанням її застосування мають бути чітко обумовлені.

Також, слід взяти до уваги, що частиною шостою статті 1 КУЗПБ визначено, що терміни «суб'єкти мікропідприємництва» та «суб'єкти малого підприємництва» вживаються в цьому Кодексі у значеннях, наведених у Господарському кодексі України. В свою чергу, Верховною Радою України 09 січня 2025 року за № 4196-ІХ прийнято Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб», який набрав чинності 28 лютого 2025 року та буде введений в дію 28 серпня 2025 року. Частиною третьою статті 17 цього Закону встановлено визнати Господарський кодекс України (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№ 18-22, ст. 144) таким, що втратив чинність, з дня введення в дію цього Закону.

Відтак, необхідно установити в КУЗПБ класифікацію боржників в залежності від розміру активів, доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та середньою кількістю працівників протягом фінансового року. При встановленні критеріїв поділу підприємств-боржників на мікро- малі, середні та великі пропонується застосовувати рекомендації, викладені в пункті 18 преамбули Директиви (ЄС) 2019/1023 Європейського Парламенту та Ради від 20.06.2019 про засади превентивної реструктуризації, про погашення боргів та позбавлення прав, а також про заходи щодо підвищення ефективності процедур щодо реструктуризації, банкрутства та погашення боргів (Директива (ЄС) 2019/1023) [14], згідно з якими, при визначенні ММП держави-члени могли б належним чином враховувати Директиву 2013/34/ЄС Європейського Парламенту та Ради або Рекомендацію Комісії від 6 травня

2003 року щодо визначення мікро-, малих і середніх підприємств. Зокрема, в Директиві ЄС № 2013/34/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року про річну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність та відповідні звіти певних типів підприємств (Директиви ЄС № 2013/34/ЄС) [17], яка встановлює нові умови складання, подання та оприлюднення фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності, а також новий порядок визнання та оцінки певних видів активів та зобов'язань, доходів та витрат, до мікропідприємств віднесено підприємства, які на звітні дати не перевищують ліміти принаймні двох із трьох наступних критеріїв:

- (а) загальна сума балансу: 350 000 євро;
- (б) чистий оборот: 700 000 євро;
- (с) середньооблікова чисельність працівників за фінансовий рік: 10 осіб.

До малих підприємств віднесено підприємства, які на звітні дати не перевищують ліміти принаймні двох із трьох наступних критеріїв:

- (а) загальна сума балансу: 4 000 000 євро;
- (б) чистий оборот: 8 000 000 євро;
- (с) середньооблікова чисельність працівників за фінансовий рік: 50.

До середніх підприємств віднесено підприємства, які не є мікропідприємствами чи малими підприємствами та які на звітні дати не перевищують ліміти принаймні двох із трьох наступних критеріїв:

- (а) загальна сума балансу: 20 000 000 євро;
- (б) чистий оборот: 40 000 000 євро;
- (с) середньооблікова чисельність працівників за фінансовий рік: 250.

До великих підприємств віднесено підприємства, які на звітні дати перевищують принаймні два з трьох наступних критеріїв:

- (а) загальна сума балансу: 20 000 000 євро;
- (б) чистий оборот: 40 000 000 євро;
- (с) середньооблікова чисельність працівників за фінансовий рік: 250.

Також пропонується введення спрощеної процедури ліквідації БВА одночасно із відкриттям провадження у справі про банкрутство, адже застосування процедури розпорядження майном боржника у разі відсутності або недостатності у боржника активів для покриття витрат, пов'язаних із провадженням у справі про банкрутство убачається недоцільним.

При цьому, відкриття провадження у справі про банкрутство із введенням спрощеної процедури ліквідації має відбуватися в коротші строки, ніж відкриття провадження в загальному порядку. Крім того, з метою забезпечення прав зацікавлених сторін і дотримання строків відкриття спрощеного провадження пропонується ухвалювати господарським судом рішення про відкриття провадження у спрощеній процедурі ліквідації *ex parte*, тобто без обов'язкової участі сторін, боржника та кредиторів.

Така позиція обґрунтовується статусом боржника, відсутністю заперечень від боржника і відсутністю необхідності підтвердження неплатоспроможності боржника, розміром невиконаних боржником зобов'язань і фактичною безспірністю вимог кредиторів.

Отже, для прискореного відкриття провадження у справі про банкрутство та введення спрощеної процедури ліквідації БВА пропонується застосувати норму, згідно якої суддя, прийнявши заяву про відкриття провадження у справі про банкрутство БВА, виносить ухвалу про відкриття провадження у справі про банкрутство і введення спрощеної процедури ліквідації не пізніше ніж на п'ятий день з дня її надходження. З метою повідомлення кредиторів боржника та інших зацікавлених сторін щодо боржника, на офіційному веб-порталі судової влади України не пізніше наступного дня з дня постановлення ухвали суду про відкриття провадження у справі господарський суд має оприлюднювати повідомлення про відкриття провадження у справі боржника і введення спрощеної процедури ліквідації (офіційне оприлюднення). На основі такої інформації зацікавлені сторони зможуть надати до господарського суду заперечення проти застосування спрощеної процедури ліквідації і,

у разі обґрунтованості заперечень, рекомендується зобов'язати господарський суд закривати провадження. В положеннях про закриття провадження слід перебачити, що, у разі встановлення господарським судом неправомірного використання закону, стосовно заявника мають бути застосовані санкції, наприклад сплатити певну суму або відшкодувати понесені витрати та завдані збитки.

Також, у спрощеній процедурі ліквідації не має бути обов'язковим призначення ліквідатора, адже ліквідаційна маса ММП-боржника не містить активів або включені до неї активи мають настільки низьку вартість, що їх продаж та розподіл коштів не виправдають витрат арбітражного керуючого, пов'язаних із організацією продажу. Призначення ліквідатора може бути непотрібним також з огляду на прості господарські операції, які роблять можливим і достатнім нагляд за ними з боку господарського суду.

Тому, в ухвалі про відкриття спрощеної процедури ліквідації може не вказуватися про призначення ліквідатора у разі відсутності відповідного клопотання із обов'язковим здійсненням авансування виплати основної винагороди арбітражному керуючому. В такому разі, в ухвалі про відкриття провадження у справі про банкрутство і введення спрощеної процедури ліквідації має зазначатися про те, що продаж активів та розподіл надходжень серед кредиторів не здійснюватимуться і строк, .

Водночас, якщо при відкритті спрощеної процедури ліквідації господарським судом не було призначено ліквідатора, можливість його призначення має бути передбачена протягом всієї процедури, за наявності обставин, які передбачають виконання ліквідатором повноважень у справі, наприклад виявлення у боржника активів і за умови обов'язкового вирішення питання щодо джерел оплати послуг ліквідатора.

За наявності у боржника майна, достатнього для покриття витрат, пов'язаних із здійсненням ліквідаційної процедури, слід передбачити обов'язковий перехід від спрощеної процедури ліквідації до загальної процедури ліквідація банкрута і здійснення ліквідаційної процедури боржника у відповідності із чинним нормами КУзПБ, які її регулюють. Натомість, у разі здійснення ліквідаційної процедури боржника і встановлення господарським судом відсутності у боржника майна, достатнього для покриття витрат, пов'язаних із здійсненням ліквідаційної процедури, слід передбачити право господарського суду за заявою кредиторів або з власної ініціативи здійснити перехід від загальної процедури ліквідація банкрута до спрощеної процедури ліквідації.

З метою забезпечення належного унормування щодо обсягу і складу активів, які в рамках спрощеного ліквідаційного провадження можуть не включатися в ліквідаційну масу, а також встановлення єдиного підходу до формування виключень при формуванні ліквідаційної маси пропонується внести зміни в чинну частину шостої статті 132 КУзПБ.

Згідно з цією нормою до складу ліквідаційної маси не включається житло, яке є єдиним місцем проживання сім'ї боржника (квартира загальною площею не більше 60 квадратних метрів або житловою площею не більше 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї боржника чи житловий будинок загальною площею не більше 120 квадратних метрів) та не є предметом забезпечення, а також інше майно боржника, на яке згідно із законодавством не може бути звернено стягнення. Тобто, за чинним врегулюванням, у разі, якщо боржник володіє житлом більше встановленої площі, такий боржник залишається без будь-якого житла, на відміну від боржника, який володіє житлом в межах встановленого ліміту. Вочевидь, дана норма потребує доповнення, згідно з яким у володінні боржника, який володіє житлом, площа якого перевищує встановлені розміри, має залишатися кошти, у розмірі вартості житла, на яке згідно із законодавством не може бути звернено стягнення та яке не включається до складу ліквідаційної маси.

Відповідно, пропонується внести в КУзПБ аналогічну норму щодо виключення окремих майнових об'єктів боржника або їх вартості із складу ліквідаційної маси під час застосування спрощеної процедури ліквідації БВА.

З метою ефективного та швидкого здійснення спрощеної ліквідаційної процедури учасників провадження необхідно наділити певними спеціальними повноваженнями.

На боржника в спрощеній ліквідаційній процедурі пропонується покласти обов'язки, аналогічні тим, які встановлені в абзаці 7 частини сьомої статті 44 КУзПБ, а саме: боржник зобов'язаний співпрацювати з господарським судом та ліквідатором, надавати точну, достовірну та повну інформацію про свій фінансовий стан та іншу інформацію, яка може бути запитана господарським судом та ліквідатором, забезпечити ліквідатору можливість безпосереднього доступу до інформації, що зберігається у базах даних (у тому числі електронних), які використовуються посадовими особами боржника для ведення бухгалтерського, податкового та управлінського обліку, а також для формування бухгалтерської, статистичної та податкової звітності, та/або забезпечити можливість ліквідатору ознайомитися з такою інформацією в інший спосіб з можливістю друкувати та/або копіювати документи, необхідні для здійснення повноважень ліквідатора. За невиконання цих зобов'язань рекомендуємо застосовувати до боржника санкції.

Згідно із частиною першою статті 4 КУзПБ виконавчий орган боржника, а щодо державних та комунальних підприємств також орган, уповноважений управляти майном боржника, у межах своїх повноважень зобов'язані своєчасно виявляти та вживати заходів щодо запобігання та реагування у разі настання неплатоспроможності боржника.

В спрощеній процедурі ліквідації БВА також має бути надана оцінка діям або бездіяльності боржника на момент, коли особи, які здійснюють контроль над бізнесом, знали або повинні були знати про виникнення неплатоспроможності і що банкрутство є неминучим і вони повинні були належним чином врахувати інтереси кредиторів та інших зацікавлених сторін та вжити заходів щодо запобігання неплатоспроможності та, якщо банкрутство неминуче, мінімізувати його ступінь. Також, має бути здійснений аналіз правочинів боржника які могли порушити права боржника або кредиторів, серед іншого, й які призвели до виведення активів з володіння боржника або через які боржник став неплатоспроможним або виконання його грошових зобов'язань перед кредиторами повністю або частково стало неможливим.

Отже, застосування спрощеної процедури ліквідації не має бути підставою для уникнення боржників від відповідальності, що виникає внаслідок порушення зобов'язань, встановлених законодавством про банкрутство. Втім, щодо застосування санкцій має бути забезпечений збалансований підхід, а засоби правового захисту мають бути пропорційними відповідній поведінці та відповідати обставинам.

Водночас, право заявляти вимоги до осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну чи солідарну відповідальність за зобов'язаннями боржника, а також ініціювати визнання недійсними правочини або спростувати майнові дії, вчинені боржником після відкриття спрощеної процедури ліквідації або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження, пропонується надати лише кредиторам або ліквідатору за дорученням кредиторів та за умови обов'язкового авансування витрат, пов'язаних із поданням заяв, позовів та виконанням судових рішень у разі задоволення заяв, позовів господарським судом.

Для кредиторів в спрощеній ліквідаційній процедурі пропонується виключити обов'язок подавати до господарського суду письмові заяви з вимогами до боржника у разі зазначення в ухвалі про відкриття провадження у справі про банкрутство і введення спрощеної процедури ліквідації інформації про те, що продаж активів та розподіл надходжень серед кредиторів не здійснюватимуться. Також, пропонується встановити, що в разі ненадання кредитором господарському суду заперечень у місячний строк з дня прийняття господарським судом рішення, таке рішення вважається схваленим кредитором.

Поряд з цим, право для кредиторів заявити свої вимоги до боржника, в тому числі заявити заперечення щодо застосування до боржника спрощеної процедури ліквідації, подати заяву про закриття провадження у справі про банкрутство або про перехід до загальної процедури ліквідації і запропонувати кандидатуру ліквідатора пропонується закріпити за кредиторами протягом всієї процедури. Загалом, в спрощеній процедурі ліквідації щодо пропонується застосовувати принцип мовчазної згоди щодо

Наведені пропозиції щодо впровадження в КУзПБ спрощеної процедури ліквідації для боржників з відсутніми активами і особливості щодо її здійснення у разі їх втілення

забезпечать розбудову інституту неплатоспроможності в Україні, а такі боржники отримують доступ до коротких у часі із зменшеними формальностями спрощених судових процедур для вирішення фінансових труднощів, сприятимуть невдалим боржникам почати новий процес, одночасно забезпечуючи кредиторів гарантіями від зловживання боржниками легким доступом до спрощеного провадження у справі про банкрутство.

Висновки. Проведений дозволяє дійти висновків про наявність прогалин у чинному законодавстві України, що регулює правовідносини у сфері неплатоспроможності щодо відсутності правового режиму для застосування процедур банкрутства до боржників з відсутніми активами, зокрема ліквідації. Встановлено, що існуюча система процедур банкрутства не враховує специфіки таких суб'єктів, що призводить до їх фактичного випадання з правового поля та неможливості ефективного врегулювання їхніх зобов'язань перед кредиторами.

Зокрема, відсутність спрощеної процедури ліквідації для таких боржників створює додаткове навантаження на судову систему, арбітражних керуючих і державні реєстри, а також блокує швидке очищення ринку від суб'єктів господарювання, які втратили платоспроможність.

У зв'язку з цим обґрунтовано необхідність законодавчого впровадження спрощеної процедури ліквідації боржників без активів із зазначенням основних умов її застосування. До таких умов слід віднести чітке визначення категорій боржників, щодо яких може застосовуватися спрощена процедура, зокрема мікро- та малих підприємств за встановленими критеріями активів, обороту та чисельності працівників, а також запровадження межі боргових зобов'язань у розмірі до 200 тисяч євро.

Окрему увагу приділено необхідності виключення обов'язкового призначення ліквідатора у справах, де відсутні активи, а також врегулювання прав та обов'язків боржника й кредиторів у спрощеному провадженні. Запропоновано механізм мовчазної згоди кредиторів і визначення строків для відкриття провадження за спрощеною процедурою.

Таким чином, імплементація запропонованих змін дозволить забезпечити ефективність, оперативність і доступність процедур банкрутства щодо БВА, сприятиме детінізації бізнесу, оптимізації роботи реєстрів та органів банкрутства, а також відновленню підприємницької активності боржників після завершення процедур ліквідації.

Список використаних джерел:

1. Донков С. В. Доцільність запровадження спрощених процедур неплатоспроможності у законодавстві про банкрутство. *Ірпінський юридичний часопис*. 2020. № 3. С. 37-43. <https://doi.org/10.33244/2617-4154.3.2020.37-43>
2. Дутка В.В. Мирова угода у справі про банкрутство. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2023. № 65. 30-33. <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2023.65.7>
3. Бірюков О. М. Конкурсне право. Київ: Алерта, 2020. 202 с.
4. Задохайло Д. В., Швидка Т.І., Рєзнікова В.В. Політико-правовий зв'язок інститутів забезпечення економічної конкуренції та банкрутства в системі господарювання. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право*. 2023. Т. 3. Вип. 75. С. 227-233. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.3.37>
5. Швидка Т. І., Остапенко Ю. І. Особливості реформування законодавства про банкрутство в період воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 1. С. 229-224. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.35>
6. Подцерковний О. Щодо зупинення виконавчих дій та зняття майна з продажу у справі про банкрутство. Платформа стратегічної та законотворчої аналітики. 2022. URL: <https://coordynata.com.ua/sodo-zupinenna-vikonavcih-dij-ta-znatta-majna-z-prodazu-u-spravi-pro-bankrutstvo>.
7. Поляков Б. М. Особливості реалізації майна у процедурі банкрутства. *Право України*. 2017. № 12. С. 160-172.
8. В. С. Щербина, В. В. Рєзнікова. Актуальні проблеми господарського права (Особлива частина): підручник. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. – 672 с.

9. Пунда О.О. Арзянцева Д.А. Особливості застосування процедури банкрутства у період дії воєнного стану. *Збірник наукових праць. «Приватне право і підприємництво»*. 2023. Вип. 23. С. 228-234.
10. Wood, P. R. (2007). *Principles of international insolvency* (Vol. 1). Sweet & Maxwell. , 1064 с.
11. Westbrook, Jay L., Global Insolvency Proceedings for a Global Market: The Universalist System and the Choice of a Central Court (March 28, 2018). U of Texas Law, Public Law Research Paper No. 691 URL.: <https://ssrn.com/abstract=3151805> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3151805>
12. UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law. © United Nations, 2005. URL: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/05-80722_ebook.pdf
13. UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law. Part five: Insolvency law for micro- and small enterprises © United Nations, July 2022. URL: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/msms_insolvency_ebook.pdf
14. Directive (EU) 2019/1023 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on preventive restructuring frameworks, on discharge of debt and disqualifications, and on measures to increase the efficiency of procedures concerning restructuring, insolvency and discharge of debt, and amending Directive (EU) 2017/1132 (Directive on restructuring and insolvency). *Official Journal of the European Union*. L 172. 2019. P 18-55. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/1023>
15. U.S. Bankruptcy Code, An official website of the United States government. URL: <https://www.uscourts.gov/court-programs/bankruptcy/bankruptcy-basics/chapter-7-bankruptcy-basics>
16. UK Public General Act. Insolvency Act 1986 URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>
17. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC Text with EEA relevance. *Official Journal of the European Union*. L 182. 29.06.2013. P 33-44 URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/34/oj>

